

Iwonna Lamprecht

TENDENCJE SĘDZIOWSKIEGO WYMIARU KARY
ZA WYSTĘPKI O SANKCJACH ALTERNATYWNYCH*

I

W kodeksie karnym z 1969 r. sankcje alternatywne odnoszą się do 41 typów rodzajowych występów, co stanowi ustawowe zagrożenie 17% wszystkich występów. Sankcje te są utworzone z trzech kar zasadniczych (kara pozbawienia wolności, kara ograniczenia wolności, grzywna), jednakże sędzia ma do wyboru nie zawsze ten sam układ wielkości kar, albowiem przy występach spotykane są dwa typy sankcji alternatywnych:

1) kara pozbawienia wolności: od 3 miesięcy do 2 lat, kara ograniczenia wolności: od 3 miesięcy do 2 lat albo grzywna od 20 000 do 500 000 złotych¹;

2) kara pozbawienia wolności: od 3 miesięcy do roku, kara ograniczenia wolności: od 3 miesięcy do 2 lat albo grzywna od 20 000 do 500 000 złotych².

Sankcje alternatywne występujące przy występach różnią się zatem górną granicą kary pozbawienia wolności — 2 lata bądź 1 rok. Jeśli chodzi o zbrodnie, to sankcje alternatywne stanowią podstawę ich ustawowego zagrożenia (61% wszystkich zbrodni). Sąd ma wówczas do wyboru karę pozbawienia wolności do 15 lat albo 25 lat, a przy naj-

* Praca została wykonana w ramach CPBP 08.3. *Patologia społeczna — etiologia, fenomenologia, profilaktyka i resocjalizacja* koordynowanego przez Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW.

¹ Art. 146, 147, 156§3, 166, 167, 171, 172, 173, 178§1, 189§2, 191§2, 198, 216, 236, 237, 238, 246§3, 251, 257§2, 258, 265§3, 267, 282, 284§2, 285.

² Art. 160§3, 163§2, 177, 181, 182, 199§2, 203§2, 204§3, 205§2, 228, 241§2, 255, 259, 265§2, 266§3, 288§2.

cięższych zbrodniach także karę śmierci³. Ze względu jednak na charakter tych kar, sędziowski wymiar kary wykazuje odrębną specyfikę w porównaniu z tendencjami wymiaru kary za występki o sankcjach alternatywnych. Z tych powodów stanowić to będzie temat odrębnego artykułu.

II

Sędziowski wymiar kary za występki o sankcjach alternatywnych przewidziane w kodeksie karnym zostanie przedstawiony na podstawie ogólnopolskich danych statystycznych obejmujących lata 1981—1985⁴ oraz obliczenia własne.

Zaprezentowany materiał statystyczny dotyczy przestępstw przeciwko zdrowiu (art. 156§3), czci i nietykalności cielesnej (art. 178§1, 181, 182), mieniu (art. 199§2, 203§2, 216), działalności instytucji państwowych i społecznych (art. 236), oraz porządkowi publicznemu (art. 288§2).

Dane dotyczące innych występków o sankcjach alternatywnych nie zostały uwzględnione w przedstawionych tabelach, ponieważ w ogóle

Tabela 1

Dynamika i struktura skazań za przestępstwa przeciwko rodzinie
o sankcjach alternatywnych

Artykuł 156 § 3										
Rok	ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna		
		wskaźnik			wskaźnik			wskaźnik		
		(l.b.)	dyna- miki	struk- tury	(l.b.)	dyna- miki	struk- tury	(l.b.)	dyna- miki	struk- tury
1981	158	22	100,0	13,9	82	100,0	51,9	54	100,0	34,2
1982	112	13	59,1	11,6	49	59,7	43,8	50	92,6	44,6
1983	126	19	86,4	15,1	47	57,3	37,3	60	111,1	47,6
1984	83	16	72,7	19,3	27	32,9	32,5	40	74,1	48,2
1985	120	38	172,7	31,7	52	63,4	43,3	30	55,5	25,0
Razem	599	108	X	18,0	257	X	42,9	234	X	39,1

³ Na temat struktury sankcji alternatywnych por.: I. Lamprecht, *Sankcje alternatywne jako problem ustawowego wymiaru kary w kodeksie karnym*, „Zeszyty Naukowe UŁ” 1985, Folia iuridica 22.

⁴ Por. *Statystyka sądowa. Prawomocne skazania osób dorosłych 1983 i 1985*, Warszawa 1986, Ministerstwo Sprawiedliwości.

Tabela 2

Dynamika i struktura skazań za przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej o sankcjach alternatywnych

Rok	Artykuł 178 § 1										Artykuł 181									Artykuł 182										
	ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna			ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna			ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna		
		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik			l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik			l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik	
			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury
1981	20	8	100,0	40,0	5	100,0	25,0	7	100,0	35,0	223	34	100,0	15,2	91	100,0	40,8	98	100,0	43,9	1036	213	100,0	20,5	436	100,0	42,1	387	100,0	37,3
1982	27	14	175,0	51,8	6	120,0	22,2	7	100,0	25,9	345	52	152,9	15,0	135	148,3	39,1	158	161,2	45,7	1122	283	132,9	25,2	392	89,9	34,9	447	115,5	39,8
1983	31	13	162,5	41,9	7	140,0	22,5	11	157,1	35,5	249	35	102,9	14,0	77	84,6	30,9	137	139,7	55,0	969	302	141,8	31,2	299	68,6	30,9	368	95,1	37,9
1984	36	19	237,5	52,8	5	100,0	13,8	12	171,4	33,3	186	30	88,2	16,1	52	57,1	27,9	104	106,1	55,9	752	230	108,0	30,6	205	47,0	27,3	317	81,9	42,1
1985	24	10	125,0	41,7	4	80,0	16,7	6	85,7	25,0	388	98	288,2	25,3	146	160,4	37,6	144	146,9	37,1	1299	562	263,8	43,3	365	83,7	15,9	372	96,1	28,6
Razem	138	64	×	46,6	27	×	19,6	43	×	31,2	1391	249	×	17,9	501	×	36,0	641	×	46,1	5178	1590	×	30,7	1697	×	32,8	1556	×	30,1

Tabela 3

Dynamika i struktura skazań za przestępstwa przeciwko mieniu o sankcjach alternatywnych

Rok	Artykuł 199 § 2									Artykuł 203 § 2									Artykuł 216											
	ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna			ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna			ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna		
		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik			l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik			l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik	
			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury
1981	7802	152	100,0	1,9	4184	100,0	53,6	3466	100,0	44,4	6752	243	100,0	3,6	3964	100,0	58,7	2545	100,0	37,7	1566	64	100,0	4,1	479	100,0	30,6	1023	100,0	65,3
1982	7407	152	100,0	2,1	3145	75,2	42,5	4109	118,6	55,5	6713	341	140,3	5,1	3171	79,9	47,2	3193	125,5	47,6	1018	62	96,9	6,1	283	59,1	27,8	673	65,8	66,1
1983	6796	229	150,7	3,4	2609	62,4	18,4	3958	114,2	58,2	6368	434	178,6	6,8	2672	67,4	42,0	3262	128,2	51,2	1064	93	145,3	8,7	216	45,1	20,3	755	73,8	71,0
1984	5261	245	161,2	4,7	1859	44,4	35,3	3157	91,1	60,0	4502	403	165,8	8,9	1897	47,9	42,1	2202	86,5	48,9	782	70	109,4	8,9	137	28,6	17,5	575	56,2	75,5
1985	5847	275	180,9	4,7	2349	56,1	40,2	3223	92,9	55,1	4900	378	155,6	7,7	2248	56,7	45,9	2274	89,4	46,4	1209	157	245,3	12,9	260	54,3	21,5	792	77,4	65,5
Razem	33113	1053	×	3,2	14146	×	42,7	17913	×	54,1	25135	1799	×	7,2	13952	×	55,5	13476	×	53,6	5639	446	×	7,9	1375	×	24,4	3818	×	67,7

nie występują w „Statystyce sądowej” ze względu na brak skazań z tych przepisów, bądź zostały podane łącznie dla danego artykułu bez „roz-bicia” na paragrafy (np. art. 147, 172, 173), bądź też liczba skazań w badanym okresie jest tak mała, że stanowi wielkość pomijalną (np. art. 198 — 4 skazania).

Przytoczone wielkości (tab. 1—5) dotyczą dynamiki i struktury skazań za występki o sankcjach alternatywnych. Dane te są zróżnicowane nie tylko w zależności od przedmiotu ochrony, ale również okresu. Lata 1981—1985 charakteryzuje bowiem niezmiernie częste wydawanie aktów amnestyjnych (1981, 1983, 1984) przy jednoczesnej tendencji do zaostrzania kar. Niespójność polityki karnej lat osiemdziesiątych była niejednokrotnie przedmiotem analizy na łamach różnych publikacji⁵. Mając na względzie rozmaite czynniki wyznaczające kierunek i kształt owej polityki, można jednak na podstawie przedstawionych danych statystycznych ustalić pewne prawidłowości odnoszące się do sądowego wymiaru kary za występki o sankcjach alternatywnych.

Tabela 4

Dynamika i struktura skazań za przestępstwa
przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych
o sankcjach alternatywnych

Artykuł 236										
Rok	ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna		
		(l.b.)	wskaźnik		(l.b.)	wskaźnik		(l.b.)	wskaźnik	
			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury
1981	720	144	100,0	20,0	285	100,0	39,6	289	100,0	40,1
1982	2 877	851	590,9	29,6	882	309,5	30,7	1 144	395,8	39,8
1983	1 591	444	308,3	27,9	442	155,1	27,8	705	243,9	44,3
1984	891	252	175,0	28,3	288	101,1	32,3	351	121,5	39,4
1985	1 876	633	439,6	33,7	580	203,5	30,9	663	229,4	35,3
Razem	7 955	2 324	X	29,2	2 477	X	31,1	3 152	X	39,6

⁵ Por. m. in. J. Jasiński, *Polityka karna sądów powszechnych w latach 1979—1983*, „Państwo i Prawo” 1984, 11 oraz *Tendencje polityki karnej w latach osiemdziesiątych*, „Państwo i Prawo” 1983, 6; A. Ratajczak, *Uwagi o ustawie o szczególnej odpowiedzialności karnej z 10 V 1985*, „Państwo i Prawo” 1987, 8; E. Bieńkowska i J. Skupiński, *Ustawy karne z 10 maja 1985 r. w praktyce. Na przykładzie orzecznictwa sądów rejonowych*, „Państwo i Prawo” 1988, 2; A. Ratajczak, *Przestępca i sędzia*, „Gazeta Prawnicza” 1989, 6.

Tabela 5

Dynamika i struktura skazań za przestępstwo przeciwko porządkowi publicznemu o sankcjach alternatywnych

Artykuł 288 § 2										
Rok	ogółem skazań (l.b.)	kara pozbawienia wolności			kara ograniczenia wolności			grzywna		
		wskaźnik			wskaźnik			wskaźnik		
		(l.b.)	dyna- miki	struk- tury	(l.b.)	dyna- miki	struk- tury	(l.b.)	dyna- miki	struk- tury
1981	301	225	100,0	74,8	38	100,0	12,6	38	100,0	12,6
1982	293	189	84,0	64,5	63	165,8	21,5	41	107,9	14,0
1983	304	237	105,3	78,0	29	76,3	9,5	38	100,0	12,5
1984	292	243	108,0	83,2	18	47,4	6,2	31	81,6	10,6
1985	243	184	81,8	75,7	37	97,4	15,2	22	57,9	9,1
Razem	1 433	1 078	X	75,2	185	X	12,9	170	X	11,9

Jak wynika z dokonanych zestawień statystycznych, w przypadku występku sądy korzystają z możliwości wymierzenia kary ograniczenia wolności lub grzywny, zamiast kary pozbawienia wolności. Szczególnie duży odsetek skazań na kary ograniczenia wolności i grzywnę występuje w przypadkach przestępstw przeciwko mieniu. W badanym okresie wskaźniki struktury skazań przedstawiały się następująco: art. 199§2: kara pozbawienia wolności — 3,2%, kara ograniczenia wolności — 42,7%, grzywna — 54,1%; art. 203§2: kara pozbawienia wolności — 7,2%, kara ograniczenia wolności — 55,5%, grzywna — 53,6%; art. 216: kara pozbawienia wolności — 7,9%, kara ograniczenia wolności — 24,4%, grzywna — 67,7%. Przytoczone liczby wskazują na to, że sądy w środkach wolnościowych widzą skuteczne narzędzie zwalczania drobnej przestępczości ekonomicznej, jak również doceniają kompensacyjny charakter kary ograniczenia wolności, wyrażający się w tym, że skazany własną pracą wyrówna szeroko rozumiane szkody wyrządzone przestępstwem.

Ilościowa przewaga środków wolnościowych nad karą pozbawienia wolności wystąpiła również w strukturze skazań za przestępstwa z art. 156§3 (kara pozbawienia wolności — 18,0%; kara ograniczenia wolności — 42,9%; grzywna — 39,1%) i art. 236 (kara pozbawienia wolności — 29,2%; kara ograniczenia wolności — 31,1%; grzywna — 39,6%). W tym ostatnim przypadku około 1/3 skazań dotyczyło występku o charakterze chuligańskim,

Jeśli chodzi o przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej, udział środków alternatywnych w strukturze skazań był zróżnicowany. Sprawcy przestępstw z art. 178§1 byli głównie skazywani na kary pozbawienia wolności (46,6⁰/₀), natomiast procentowy udział kary ograniczenia wolności wynosił 19,6⁰/₀, a kary grzywny — 31,2⁰/₀. Wśród skazań z art. 181 k.k. dominowała kara grzywny (46,1⁰/₀) oraz kara ograniczenia wolności (36,0⁰/₀). Karę pozbawienia wolności zastosowano w ciągu badanych pięciu lat 249 razy, co stanowiło 17,9% ogólnej liczby skazań z tego przepisu. Środki alternatywne były równomiernie orzekane w przypadku skazań z art. 182 (kara pozbawienia wolności — 30,7⁰/₀; kara ograniczenia wolności — 32,8⁰/₀; grzywna — 30,1⁰/₀).

Wśród skazań za występki o sankcjach alternatywnych jedynie w przypadku przestępstw z art. 288§2 k.k. sądy korzystały z możliwości zastosowania środków wolnościowych w ograniczonym zakresie, przy zdecydowanej dominacji kary pozbawienia wolności (75,2⁰/₀).

W badanym okresie (lata 1981—1985) sądowy wymiar kary za przestępstwa o sankcjach alternatywnych cechowała ogólna tendencja do zaostrzania kar, w porównaniu z danymi z 1981 r. Proces ten był charakterystyczny dla całej realizowanej w tym okresie polityki karnej. Przytoczone w tablicach wskaźniki dynamiki skazań ukazują, jak kształtowały się skazania za poszczególne przestępstwa o sankcjach alternatywnych w ciągu badanych pięciu lat. I tak przykładowo, skazania za przestępstwa z art. 182 charakteryzowały się tendencjami wzrostowymi wymiaru kary pozbawienia wolności (1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 132,9⁰/₀; 1983 r. — 141,1⁰/₀; 1984 r. — 108,0⁰/₀; 1985 r. — 263,8⁰/₀), przy jednoczesnym spadku orzekania środków wolnościowych (kara ograniczenia wolności: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 89,9⁰/₀; 1983 r. — 68,6⁰/₀; 1984 r. — 47,0⁰/₀; 1985 r. — 83,7⁰/₀; grzywna: 1980 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. 115,5⁰/₀; 1983 r. — 95,1⁰/₀; 1984 r. — 81,9⁰/₀; 1985 r. — 96,1⁰/₀). Podobnie kształtowała się dynamika skazań za przestępstwa przeciwko mieniu. Należy odnotować systematyczny wzrost skazań na karę pozbawienia wolności (art. 199§2: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 100,0⁰/₀; 1983 r. — 150,7⁰/₀; 1984 r. — 161,2⁰/₀; 1985 r. — 180,9⁰/₀; art. 203§2: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 140,3⁰/₀; 1983 r. — 178,6⁰/₀; 1984 r. — 165,8⁰/₀; 1985 r. — 155,6⁰/₀; art. 216: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 96,9⁰/₀; 1983 r. — 145,3⁰/₀; 1984 r. — 109,4⁰/₀; 1985 r. — 245,3⁰/₀). Ta kategoria przestępstw charakteryzowała się natomiast znacznym spadkiem orzeczeń kary ograniczenia wolności (art. 199§2: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 75,2⁰/₀; 1983 r. — 62,4⁰/₀; 1984 r. — 44,4⁰/₀; 1985 r. 56,1⁰/₀; art. 203§2: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 79,9⁰/₀; 1983 r. — 67,4⁰/₀; 1984 r. — 47,9⁰/₀; 1985 r. — 56,7⁰/₀; art. 216: 1981 r. — 100,0⁰/₀; 1982 r. — 59,1⁰/₀; 1983 r. — 45,1⁰/₀; 1984 r. 28,6⁰/₀; 1985 r.

— 54,3%). Grzywna orzekana za przestępstwa przeciwko mieniu kształtowała się w badanym okresie na podobnym poziomie.

Zdecydowany wzrost skazań na środki wolnościowe można było zaobserwować analizując orzeczenia z art. 236. Kara ograniczenia wolności charakteryzowała się w 1985 r. wskaźnikiem dynamiki 203,5% w porównaniu z 1981 r., a grzywna — 229,4%. Środki te — jak zaznaczono poprzednio — miały także liczebną przewagę nad karą pozbawienia wolności.

III

Analizując wymiar kary za przestępstwa o sankcjach alternatywnych, celowe jest ukazanie sądowego wymiaru kary pozbawienia wolności. Interesujące jest bowiem, w jakim zakresie sądy, rezygnując ze środków wolnościowych, wymierzają bezwzględną karę pozbawienia wolności, a w jakim zakresie korzystają z instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary. W ramach z kolei bezwzględnej kary pozbawienia wolności celowe jest ukazanie jej sądowego wymiaru, aby ustalić, na rzecz kary o jakiej wysokości zrezygnowano z zastosowania środków wolnościowych.

Sądowy wymiar kary pozbawienia wolności za występki o sankcjach alternatywnych przedstawiają tab. 6 i 7.

Sądowy wymiar kary pozbawienia wolności — jak wynika z przytoczonych danych — kształtuje się bardzo podobnie w przypadku występków o sankcjach alternatywnych.

Analiza danych statystycznych skazań z art. 199§2 może być tutaj wzorcowym przykładem, jeśli chodzi o występkę zagrożoną karą pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny. Bezwzględną karę pozbawienia wolności zastosowano w badanym okresie w 60,1% przypadków skazań na karę pozbawienia wolności, natomiast jej zawieszenie orzeczono w 39,9% przypadków. Bezwzględną karę pozbawienia wolności wymierzono w następującej wysokości: poniżej 6 miesięcy — 7,4%; 6 miesięcy — 25,9%; powyżej 6 miesięcy do 1 roku — 58,9%; powyżej 1 roku — 7,7%. Większość skazań mieściła się zatem w przedziale 6 miesięcy do 1 roku.

Przykładem skazań na karę pozbawienia wolności za przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do 2 lat, ograniczenia wolności albo grzywnę mogą być skazania z art. 178§1. Bezwzględna kara pozbawienia wolności została zastosowana w 31,3% przypadków, natomiast warunkowe zawieszenie jej wykonania — w 68,7%. Wysokość kary po-

Sądowy wymiar kary pozbawienia wolności za przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywny

Rok	Art.	Wymiar kary pozbawienia wolności											Ogółem skazani na karę pozbawienia wolności							
		poniżej 6 miesięcy			6 miesięcy			powyżej 6 m-cy do 1 roku			powyżej 1 roku			bezwzględną			z zawieszeniem			
		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		
			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury	
1981	181	6	100,0	21,4	9	100,0	26,5	18	100,0	52,9	1	100,0	2,9	23	100,0	67,6	11	100,0	32,4	
1982		1	16,7	2,3	26	288,9	50,0	23	127,8	44,2	2	200,0	3,8	29	126,1	55,8	23	209,1	44,2	
1983		7	116,7	20,0	13	144,4	37,1	15	83,3	42,9	—	—	—	16	69,6	45,7	19	172,7	54,3	
1984		5	83,3	16,7	12	133,3	40,0	12	66,7	40,0	1	100,0	3,3	11	47,8	36,7	19	172,7	63,3	
1985		7	116,7	7,1	39	433,3	39,8	52	288,9	53,1	—	—	—	65	282,6	66,3	33	300,0	36,7	
Razem		26	×	10,4	99	×	39,7	120	×	48,1	4	×	1,6	144	×	57,8	105	×	42,2	
1981	182	18	100,0	8,4	45	100,0	21,1	149	100,0	69,9	1	100,0	0,5	131	100,0	61,5	82	100,0	38,5	
1982		20	111,1	7,1	71	157,8	25,1	188	126,2	66,4	4	400,0	1,4	162	123,7	57,2	121	147,6	42,8	
1983		28	155,6	9,3	73	162,2	24,2	196	131,5	64,9	5	500,0	1,7	153	116,8	50,7	149	181,7	49,3	
1984		9	50,0	3,9	48	106,7	20,9	169	113,4	73,5	4	400,0	1,7	130	99,2	56,5	100	122,0	43,5	
1985		38	211,1	9,8	137	304,4	35,5	380	255,0	98,4	7	700,0	1,8	386	294,7	68,7	176	214,6	31,3	
Razem		113	×	8,0	374	×	26,4	1082	×	76,5	21	×	1,5	962	×	60,5	628	×	39,5	
1981	199 § 2	14	100,0	9,2	39	100,0	25,7	93	100,0	61,2	6	100,0	3,9	102	100,0	67,1	50	100,0	32,9	
1982		16	114,3	10,5	43	110,2	28,3	83	89,2	54,6	10	166,7	6,6	92	90,2	60,5	60	120,0	39,5	
1983		27	192,9	11,8	58	148,7	25,3	124	133,3	54,1	20	333,3	8,7	139	136,3	60,7	90	180,0	39,3	
1984		12	85,7	4,9	77	197,4	31,4	138	148,4	56,3	18	300,0	7,3	147	144,1	60,0	98	196,0	40,0	
1985		9	64,3	3,3	56	143,6	20,4	183	196,8	66,5	27	450,0	9,8	153	150,0	55,6	122	244,0	44,4	
Razem		78	×	7,4	273	×	25,9	621	×	58,9	81	×	7,7	633	×	60,1	420	×	39,9	
1981	203 § 2	17	100,0	6,9	46	100,0	18,9	167	100,0	68,7	13	100,0	5,3	175	100,0	72,0	68	100,0	28,0	
1982		16	94,1	4,7	82	178,3	24,0	225	134,7	66,0	18	138,5	5,3	236	134,9	69,2	105	154,4	30,8	
1983		21	123,5	4,8	101	219,6	23,3	278	166,5	64,1	34	261,5	7,8	292	166,9	67,3	142	208,8	32,7	
1984		26	152,9	6,5	77	167,4	19,1	272	162,8	67,5	28	215,4	6,9	283	161,7	70,2	120	176,5	29,8	
1985		15	88,2	3,9	51	110,9	13,5	269	161,1	71,2	43	330,8	11,4	254	145,1	67,2	124	182,4	32,8	
Razem		95	×	5,3	357	×	19,8	1211	×	67,3	136	×	7,6	1240	×	68,9	559	×	31,1	
1981	288 § 2	6	100,0	2,7	17	100,0	7,6	162	100,0	72,0	37	100,0	16,4	91	100,0	40,4	134	100,0	59,6	
1982		3	50,0	1,6	13	76,5	6,9	136	83,9	72,0	37	100,0	19,6	58	63,7	30,7	131	97,7	69,3	
1983		1	16,7	0,4	26	152,9	11,0	165	101,8	69,6	44	118,9	18,6	98	107,7	41,4	139	103,7	58,6	
1984		4	66,7	1,6	17	100,0	7,0	180	111,1	74,1	40	108,1	16,5	102	112,1	34,9	141	105,2	65,1	
1985		2	33,3	1,1	4	23,5	2,0	131	80,9	71,2	46	124,3	25,0	84	92,3	34,6	100	74,6	65,4	
Razem		16	×	1,4	77	×	7,1	774	×	71,8	204	×	18,9	433	×	40,2	645	×	59,8	

Sądowy wymiar kary pozbawienia wolności za przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do dwóch lat, ograniczenia wolności albo grzywny

Rok	Art.	Wymiar kary pozbawienia wolności											Ogółem skazani na karę pozbawienia wolności						
		poniżej 6 miesięcy			6 miesięcy			powyżej 6 m-cy do 1 roku			powyżej 1 roku			bezwzględną			z zawieszeniem		
		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik		l.b.	wskaźnik	
			dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury		dyna- miki	struk- tury
1981	156§3	1	100,0	4,5	6	100,0	27,3	10	100,0	45,5	5	100,0	22,7	3	100,0	13,6	19	100,0	86,4
1982		—	—	—	2	33,3	15,4	10	100,0	76,9	1	20,0	7,7	4	133,3	30,8	9	47,4	69,2
1983		—	—	—	4	66,7	21,1	11	110,0	57,9	4	80,0	21,1	5	166,7	26,3	14	73,7	73,7
1984		1	100,0	6,3	2	33,3	12,5	11	110,0	68,8	2	40,0	12,5	3	100,0	18,8	13	68,4	81,2
1985		1	100,0	2,6	4	67,7	10,5	24	240,0	63,2	9	180,0	23,7	7	233,3	18,4	31	163,2	81,6
Razem		3	×	2,8	18	×	16,7	66	×	61,1	21	×	19,4	22	×	20,3	86	×	79,7
1981	178§1	—	—	—	1	100,0	12,5	6	100,0	75,0	1	100,0	12,5	2	100,0	25,0	6	100,0	75,0
1982		1	100,0	7,1	4	400,0	28,6	8	133,3	57,1	1	100,0	7,1	3	150,0	21,4	11	183,3	78,6
1983		1	100,0	7,7	1	100,0	7,7	9	150,0	69,2	2	200,0	15,4	5	250,0	38,5	8	133,3	61,5
1984		—	—	—	2	200,0	10,5	11	183,3	57,9	6	600,0	31,6	6	300,0	31,6	13	216,7	68,4
1985		1	100,0	10,0	—	—	—	8	133,3	80,0	1	100,0	10,0	4	200,0	40,0	6	100,0	60,0
Razem		3	×	4,7	8	×	12,5	42	×	65,6	11	×	17,2	20	×	31,3	44	×	68,7
1981	216	2	100,0	3,1	7	100,0	10,9	34	100,0	53,1	21	100,0	32,8	38	100,0	59,4	26	100,0	40,6
1982		4	200,0	6,5	10	142,9	16,1	42	123,5	67,7	6	28,6	27,8	20	52,6	32,3	42	161,5	67,7
1983		4	200,0	4,3	10	142,9	10,8	59	173,5	63,4	20	95,2	21,5	32	84,2	34,4	61	234,6	65,6
1984		4	200,0	5,7	18	257,1	25,7	41	120,6	58,6	7	33,3	10,0	23	60,5	32,9	47	180,8	67,1
1985		1	50,0	0,6	19	271,4	12,1	116	341,2	73,9	21	100,0	13,4	49	128,9	31,2	108	415,4	68,8
Razem		15	×	3,7	64	×	14,3	292	×	65,5	75	×	16,8	162	×	36,3	284	×	63,7
1981	236	8	100,0	0,6	34	100,0	23,6	94	100,0	65,3	8	100,0	5,6	64	100,0	44,4	80	100,0	55,6
1982		60	750,0	7,1	158	464,7	18,6	571	607,4	67,1	62	775,0	7,3	407	635,9	47,8	444	555,0	52,2
1983		31	387,5	6,9	78	229,4	17,6	298	317,1	67,1	37	462,5	8,3	209	326,6	47,1	235	293,8	52,9
1984		18	225,0	7,1	54	158,8	21,4	168	178,7	66,7	12	150,0	4,8	121	189,1	48,0	131	163,8	52,0
1985		16	200,0	2,5	70	205,9	11,1	477	507,4	75,4	70	875,0	11,1	316	493,8	49,9	317	396,2	50,1
Razem		133	×	5,7	394	×	16,9	1608	×	69,2	189	×	8,1	1117	×	48,1	1207	51,9	51,9

zbawienia wolności kształtowała się następująco: poniżej 6 miesięcy — 4,7⁰/₀; 6 miesięcy — 12,5⁰/₀; powyżej 6 miesięcy do 1 roku — 65,6⁰/₀; powyżej 1 roku — 17,2⁰/₀.

Analogicznie, jak w przypadku poprzednio przedstawionych występów, gros skazań na karę pozbawienia wolności mieściło się w przedziale 6 miesięcy do 1 roku.

W badanych zatem występach o sankcjach alternatywnych sądy, rezygnując ze środków wolnościowych, wymierzały bezwzględną karę pozbawienia wolności głównie w granicach od 6 miesięcy do 1 roku. W przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do 2 lat sądy częściej stosowały warunkowe zawieszenie jej wykonania (68,7⁰/₀) niż za przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności do 1 roku (39,9⁰/₀).

Wskaźniki dynamiki sądowego wymiaru kary pozbawienia wolności kształtowały się nierównomiernie w badanym okresie, na co niewątpliwie miały wpływ lata amnestyjne. Stałe tendencje wzrostowe wykazywały natomiast wskaźniki dynamiki skazań na karę pozbawienia wolności z jej warunkowym zawieszeniem.

IV

Przeprowadzone zestawienia danych statystycznych skazań za występki o sankcjach alternatywnych dowodzą, że ten typ sankcji ma wyraźny wpływ na kierunek sędziowskiego wymiaru kary. Sądy bowiem korzystają w szerokim zakresie z możliwości wymierzenia kary ograniczenia wolności lub grzywny zamiast kary pozbawienia wolności⁶. Rezygnacja ze środków wolnościowych na rzecz kary pozbawienia wolności ma miejsce głównie w przypadku czynów o większym ładunku społecznego niebezpieczeństwa. W takich sytuacjach sądy, stosując karę pozbawienia wolności, często korzystają z możliwości orzeczenia jej warunkowego zawieszenia.

Sankcje alternatywne są instrumentem mogącym wydatnie przyczynić się do ograniczenia dominacji kary pozbawienia wolności, a tym samym zmniejszenia punitowności naszego ustawodawstwa. Jest to droga daleko bardziej skuteczna niż ograniczanie zakresu stosowania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności przez danie sędziemu

⁶ Wskazują na to również wycinkowe badania przeprowadzone przez B. Mąkowskę (por. *Ustawowy i sędziowski wymiar kary za przestępstwa nieumyślne*, „Państwo i Prawo” 1979, 7).

możliwości zamiany, ze względów celowościowych, jednej kary — na inną łagodniejszą. Ustawowe uregulowanie tej kwestii w art. 54 i 55 k.k. zostało bowiem obwarowane tak ścisłymi granicami (wysokość zagrożenia karnego, warunki orzekania poszczególnych kar dodatkowych), że łagodzenie odpowiedzialności karnej w tym trybie jest zupełnie sporadyczne⁷.

W ramach prowadzonych prac nad reformą prawa karnego należałoby rozszerzyć występujący w kodeksie karnym katalog sankcji alternatywnych na większą liczbę przestępstw (np. nieumyślne występk czy też czyny, za które przewidziana jest krótkoterminowa kara pozbawienia wolności o znacznej rozpiętości między minimum a maksimum kary) oraz wprowadzić typ sankcji alternatywnej opartej wyłącznie na środkach nieizolacyjnych. Ten ostatni postulat, zgodny z zaleceniami ONZ i światowymi tendencjami⁸, pozwoliłby przełamać konserwatywną regułę zagrożenia w kodeksie karnym każdego przestępstwa karą pozbawienia wolności.

Łódź, maj 1989 r.

Katedra Prawa Karnego UE

Iwonna Lamprecht

TENDENZEN DER GERICHTLICHEN STRAFZUMESSUNG WEGEN VERGEHEN MIT ALTERNATIVEN SANKTIONEN

Zusammenfassung

Die Tendenzen der gerichtlichen Strafzumessung wegen Vergehen mit alternativen Sanktionen wurden in dem Artikel auf Grund der statistischen Daten der Jahren 1981—1985 und der eigenen Berechnungen des Autors dargestellt. Diese Daten beziehen sich auf die Dynamik und Struktur der Verurteilungen wegen Vergehen mit alternativen Sanktionen und auf gerichtliche Strafzumessung wegen dieser Straftaten.

Aus der durchgeführten Analyse kommt hervor, daß die alternativen Sanktionen einen wesentlichen Einfluß auf die Tendenzen der gerichtlichen Strafzumessung haben. Die Gerichte benutzen die Freiheitsbeschränkungsstrafe oder Geldstrafe statt Freiheitsentziehungsstrafe.

⁷ Por. na ten temat wyniki badań przeprowadzonych przez A. Staczyńską (Samoistna kara dodatkowa w orzecznictwie sądów, „Nowe Prawo” 1979, 3).

⁸ Por. I. Lamprecht, *Sankcje alternatywne na tle prawnoporównawczym*, „Zeszyty Naukowe UE” 1988, Folia iuridica 35.

Wenn die Gerichte auf die Freiheitsmaßnahmen verzichten, entscheiden sie Freiheitsentziehungsstrafe von sechs Monaten bis zu einem Jahr. Das kommt dann vor, wenn die Straftaten von größerer gesellschaftlichen Gefährlichkeit sind.

Die alternativen Sanktionen bilden Maßnahme, die zur Begrenzung der Dominanz der Freiheitsentziehungsstrafe beitragen kann. Damit kann auch die Lästigkeit des Strafgesetzbuches gemildert werden. Man sollte den Katalog der alternativen Sanktionen im Strafgesetzbuch um eine weitere Anzahl von Verbrechen erweitern und noch ein neuer Typ der alternativen Sanktionen soll eingeführt werden, dessen Maßnahmen nicht ausschließliche Abschließung des Täters bezwecken.

ROZWÓJ USTAWODAWSTWA I PRAKTYKA WYKONYWANIA KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI W POLSCE W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM (1918–1939)

I. UWAGI WSTĘPNE. WIEZIENICTWO W LATACH 1918–1932

Analizy rozwoju polskiego systemu penitencyjnego w okresie międzywojennym dwadziestolecia nie można dokonywać w postaci obiektywistycznej analizy konkretnych aktów prawnych, jakie w tym okresie zostały wydane. Dodajmy od razu, że wszystkie te akty prawne, jak również samo pojęcie systemu penitencyjnego, kojarzą się wyłącznie z karą pozbawienia wolności. Okres ten stanowi początek kształtowania się polskiego systemu penitencyjnego i z tego powodu zasługuje na więcej uwagi niż mu się faktycznie poświęca. Do czasów przedroborowych zagadnienie więziennictwa w nowoczesnym rozumieniu nie istniało. Więziennictwo jako przedmiot nauki, a wykonanie kary, jej zadania i organizacja więzień — jako celowa działalność, zaczyna absorbować uwagę dopiero pod koniec wieku XVIII, a właściwie dopiero wiek XIX przynosi jakiś znaczący postęp w tej dziedzinie (C. Beccaria, J. Bentham, J. Howard). Sytuacja była taka, że po odzyskaniu niepodległości system wykonywania kary pozbawienia wolności trzeba było budować od podstaw. Było to zadanie bardzo trudne. Poza względami natury organizacyjnej — o czym niżej — trudność tego zadania wynikała stąd, iż — jak pisze J. Zakrzewski, organizator polskiego więziennictwa i jego pierwszy szef — teoria wykonywania kary pozbawienia wolności wywoływała żywą dyskusję w kręgach kryminologów. Na licznych posiedzeniach i konferencjach dyskutowano nad ustaleniem zasad więziennictwa, przy czym reprezentowane kierunki silnie cierpiały na rozbieżności i niezgraniu się prawników trzech zaborów, wychowanych w trzech rozbieżnych zasadach prawnych, w trzech kul-